

Yli 85-vuotiaat tamperelaiset ja heidän elinolonsa

MATTI HAAVISTO JA KARI MATTILA

Vuonna 1977 asui Tampereella 674 yli 85-vuotiasta vanhusta, joista 82 % oli naisia. Vanhuksista 41 % eli laitoshoidossa. Ikäryhmänsä terveystarkastukseen osallistui 561 (83 %) vanhusta. Tarkastetuista naisista 29 % oli naimattomia, miehistä vain 3 %. Laitoshoidon ulkopuolella olevista vanhuksista 44 % asui yksin ja näistä 43 %:lta puuttui puhelin. Kotona asuvista 84 % sai säännöllistä kotiapua, kunnallista kotiapua joka viides.

Vanhoiden ikäluokkien osuus väestöstä on voimakkaasti kasvanut ja kasvaa tilastokeskuksen väestöennusteiden mukaan edelleen. Vuonna 1965 oli yli 65-vuotiaiden osuus Suomen väestöstä 8.0 % ja vuonna 1977 11.4 %, vuonna 1985 osuus on 12.4 % ja vuonna 2000 jo 13.9 % (Tilastokeskus 1968 ja 1978). Erityisesti tulee lisääntymään kaikkien vanhimpien määrä. Yli 80-vuotiaita oli vuonna 1965 Suomessa 45 133 henkeä (12.2 % yli 65-vuotiaista) ja vuonna 1977 71 461 (13.2 %), mutta väestöennusteiden mukaan on vuonna 1985 jo 106 931 (17,7 %) ja vuonna 2000 146 342 henkeä (21.1 %). Vanhusten määrän lisääntyminen aiheuttaa sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeen kasvua, joka on otettava huomioon näiden palvelujen laatua ja laajuutta suunniteltaessa (Koskinen 1976, Karjalainen 1980).

Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimusosasto on kartoittanut yli 65-vuotiaiden suomalaisten elinoloja 1970-luvulla (Karjalainen 1977, 1979, 1980 ja 1981). Erittäin vanhojen ikäryhmästä on kuitenkin tietoa saatavilla niukasti. Maailman terveysjärjestön asiantuntijakomitea (WHO 1974) pitää erittäin iäkkäitä henkilöitä riskiryhmänä, jonka terveydellinen, sosiaalinen taikka taloudellinen asema joutuu muita vanhuksia

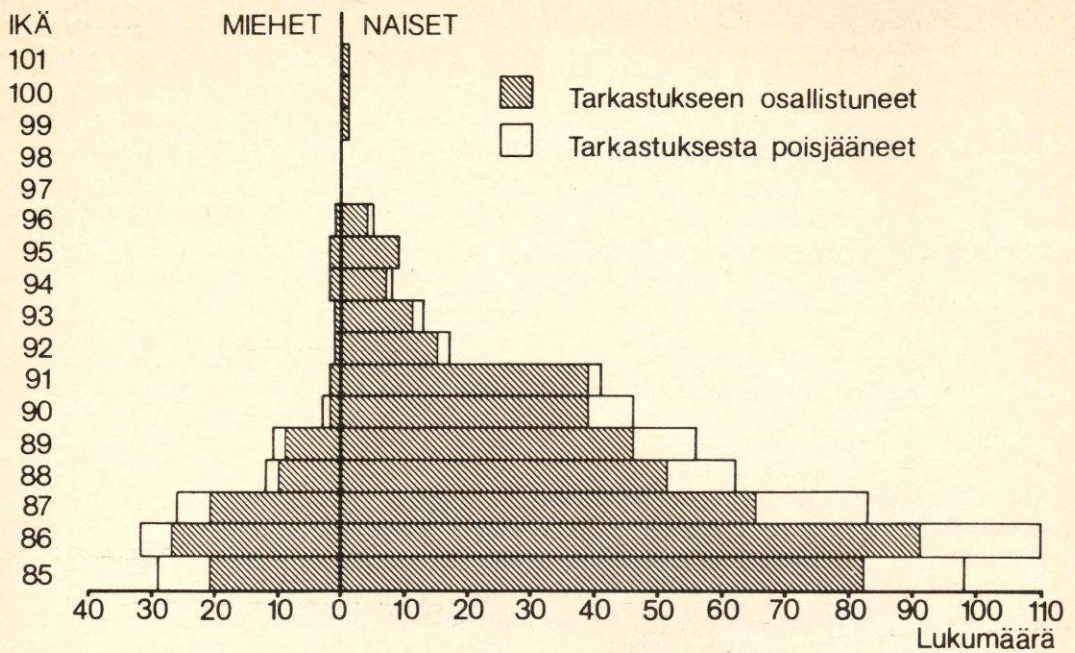
helpommin uhanalaiseksi. Tämän raportin tarkoituksena on kuvata ikäpyramidin huipulle selviytyneen, yli 85-vuotiaiden tamperelaisten ikäryhmän rakenne ja elinolot. Eri-tyisesti kuvataan ikäryhmästä laitoshoidon ulkopuolella asuvien vanhusten elinoloja.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Tampereen asukasluku 1.1.1977 oli 166 400, joista miehiä 76 675 ja naisia 89 725. Yli 65-vuotiaita oli asukasluvusta 11.5 %. Näistä oli miehiä 6015 ja naisia 13 089. Naistyövoimaa suosineesta teollisuudesta johtuen on naisten osuus Tampereen väkiluvusta ollut 1900-luvulla maan keskiarvoa suurempi. Yli 85-vuotiaiden osuus kaikista tamperelaisista vuonna 1977 oli 0.4 % ja yli 65-vuotiaista tamperelaisista 3.5 %.

Selvitys yli 85-vuotiaista ja heidän elinoloistaan tehtiin ikäryhmään kohdistuneen terveystarkastuksen yhteydessä. Tutkimuksen kohderyhmänä oli vuonna 1892 tai aikaisemmin syntyneet, Tampereella asuvat vanhuksset, jotka vuoden 1977 aikana täyttivät 85 vuotta tai enemmän. Kohderyhmän nimiluettelo saatiin sairausvakuutusrekisteristä, jonka tietoja verrattiin väestörekisterin tietoihin. Näin saatiin kohortti, johon tut-

Kuva 1. Yli 85-vuotiaiden tamperelaisten ikä- ja sukupuolijakauma 31.5.1977.

kimuksen alkaessa 31.5.1977 kuului 674 vanhusta; 122 miestä (18 %) ja 552 naista (82 %).

Terveystarkastus tehtiin 18.8.1977 ja 18.8.1978 välisenä aikana. Tarkastukseen osallistui kohortista 561 vanhusta (83 %). Miesten osallistumisessa (82 %) ei ollut eroa naisten osallistumiseen (83 %). Tarkastukseen osallistuneiden ja siitä poisjääneiden ikä- ja sukupuolijakautumat on esitetty kuvassa 1. Vanhin mies oli 92 vuotias, vanhin nainen 101 vuotias. Kohortin ikämediaani oli 87.0 v, miehillä 86.5 v ja naisilla 87.3 v.

Tarkastuksesta jäi pois 23 miestä ja 90 naista, yhteensä 113 vanhusta (17 %). Poisjäämisen syynä oli lähes puolella se, että vanhus kävi säännöllisesti hoidossa tai tarkastuksissa eikä siten kokenut terveystarkastusta tarpeelliseksi. Miltei kaikkiin kohortin jäseniin oltiin jollain tavoin yhteydessä. Osa vanhuksista soitti itse poliklinikalle, osasta saatiin tietoja omaisten välityksellä. Niiden luokse, joita ei muutoin tavoitettu, teki kotisairaanhoidon terveydenhoitaja kotikäynnin. Myös lääkäri teki muutamia kotikäyntejä. Kokonaan tavoittamatta jäi kohortista 16 vanhusta eli 2 %.

Kotona ja yksityisissä vanhainkodeissa asuville kohortin jäsenille postitettiin elinoloja koskeva haastattelulomake terveystarkastuskutsun yhteydessä 2 viikkoa ennen

suunniteltua tarkastuspäivää. Haastattelulomake palautettiin tarkastukseen saavuttaessa, jolloin lomake tarkastettiin ja tarvittaessa täydennettiin. Kunnallisissa laitoksissa ja sairaaloissa asuvia ei elinolojen suhteen haastateltu. Elinoloja koskeviin haastattelukysymyksiin vastasi 303 vanhusta, joka oli 80 % kaikista kotihoitoa vastaavissa oloissa asuneista kohortin jäsenistä.

TULOKSET

Tarkastukseen osallistuneiden syntymäkotikunnat lääneittäin on esitetty kuvassa 2. Tarkastettujen siviilisäätö on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Tarkastukseen osallistuneiden yli 85-vuotiaiden tamperelaisten siviilisäätö (%)

Siviilisäätö	Miehet (n = 99) %	Naiset (n = 459) %	Yhteensä (n = 558) %
Naimaton	3	29	24
Naimisissa	35	3	9
Leski	58	66	65
Eronnut	4	2	2
Yhteensä	100	100	100

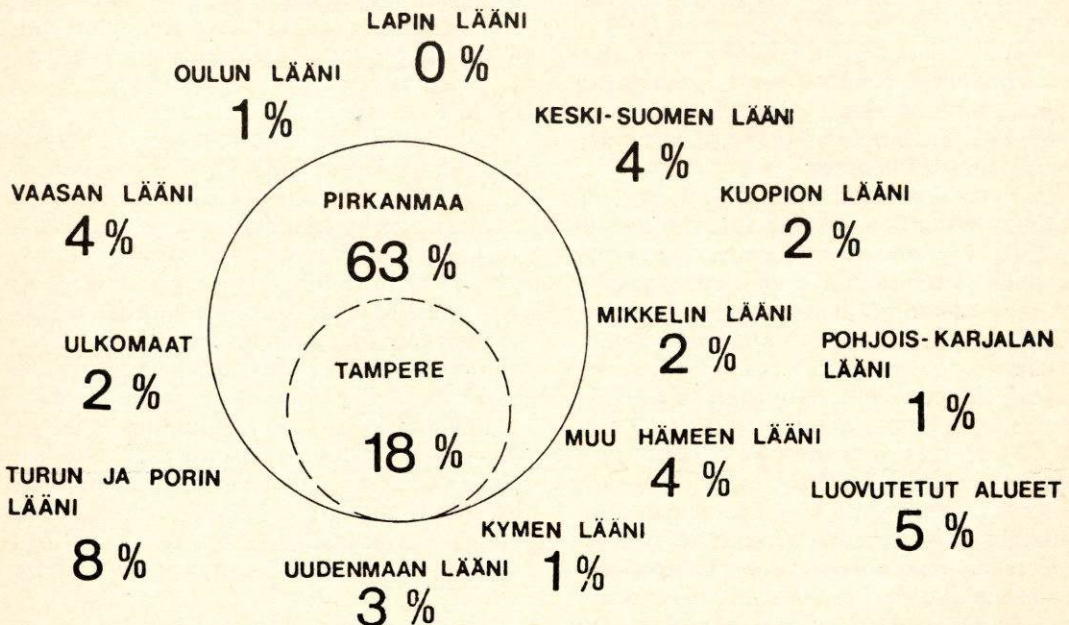
Taulukko 2. Yli 85-vuotiaiden tamperelaisten asuinmuoto tarkastukseen kutsuttaessa.

Asuinmuoto	Miehet		Naiset		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
Ei tietoa	1	5.7	9	1.6	16	2.4
Oma asunto, asuu sukulaisten luona tai yksityisessä vanhainkodissa	65	53.3	266	48.2	331	49.1
Vanhuksille tarkoitettu vuokra-asunto	5	4.1	43	7.8	48	7.1
Terveystieteiden toimialaan kuuluva laitos	20	16.4	128	23.2	148	22.0
– yleissairaalat	20		115		135	
– mielisairaalat	0		13		13	
Sosiaalitoimen alainen laitos	25	20.5	106	19.2	131	19.4
Yhteensä	122	100.0	552	100.0	674	100.0

Ammatin perusteella luokitellen (Tilastokeskus 1970) vanhuksista kuului I sosiaaliryhmään 12 %, II:een 20 %, III:een 20 %, IV:een 33 % ja V:een 5 % tutkituista. 5 %:ssa ei luokittelua kyetty tekemään tietojen puutteellisuuden takia.

Asuminen. Kaikista yli 85-vuotiaista tamperelaisista oli laitoshoidossa 279 vanhusta

(41 %), miehistä 45 (35 %) ja naisista 234 (42 %). Laitoshoidossa olleista oli akuuttisairaalaissa 17 (6 %), kroonikkosairaalaissa 118 (42 %), psykiatrisessa sairaalassa 13 (5 %) ja vanhainkodissa 131 (47 %) (taulukko 2). Tampereen vanhainkotipaikoista oli 20 % yli 85-vuotiaiden käytössä, yleissairauksien hoitoon tarkoitetuista sairaan-

Kuva 2. Tarkastukseen osallistuneiden yli 85-vuotiaiden tamperelaisten syntymäkotikunnat lääneittäin.

sijoista 11 %, mutta psyykkisten sairauksien hoitoon tarkoitetuista vain 2 %.

Tarkastukseen osallistuneista asui kotihoitoa vastaavissa oloissa 303 vanhusta (54 %); miehiä 62 (20 %) ja naisia 241 (80 %). Kotona asuvista miehistä omisti asuntonsa 72 %, vuokralla asui 18 % ja omaisten luona 10 %. Naisten vastaavat luvut olivat 34 %, 36 % ja 29 %. Lähes puolet kotihoitoa vastaavissa oloissa asuvista asui yksin (taulukko 3). Yksin asuvista tarkastetuista 51 %:lla oli oma asunto, 46 % asui vuokralla ja 3 % sukulaisten omistamassa asunnossa.

Taulukko 3. Kotihoitoa vastaavissa oloissa asuvien yli 85-vuotiaiden tamperelaisten asuin-kumppanit (%).

Asuin-kumppani	Miehet (n = 62) %	Naiset (n = 241) %	Yhteensä (n = 303) %
Yksin	32	47	44
Aviopuoliso	39	2	10
Lapsi	19	34	31
Ystävä	3	0	1
Yksityinen vanhainkoti	5	14	12
Ei tietoa	2	3	3
Yhteensä	100	100	100

Vesijohto ja viemäri puuttui asunnosta 2 %:lla, lämmin vesi 11 %:lla ja suihku tai kylpy 20 %:lla. Puulämmitys oli 8 %:lla kotona asuvista vanhuksista.

Viestintävälineet. Sanomalehti tuli 90 %:lle kotona asuvista vanhuksista, radio oli 97 %:lla. Televisio oli 64 %:lla tarkastetuista, miehillä yleisemmin (76 %) kuin naisilla (58 %). Puhelin oli haastatelluista 70 %:lla, miehistä 74 %:lla ja naisista 65 %:lla. Yksin-asuvista oli puhelin 57 %:lla.

Sosiaaliset kontaktit. Haastatelluista kävi vieraisilla kerran viikossa tai useammin 24 %, kerran kuukaudessa 17 % ja harvemmin 59 %. Vanhuksilla kävi vieraita kerran viikossa tai useammin 49 %:lla, kerran kuukaudessa 15 %:lla ja harvemmin 36 %:lla.

Kotiapu. Säännöllisesti käyvää kotiapua oli haastatelluista kotona asuvista vanhuksista 84 %:lla. Kotiavustaja kävi 21 %:lla miehistä 12 %:lla ja naisista 24 %:lla. Omaisten antamaa säännöllistä kotiapua ilmoitti

saavansa yli puolet (60 %). Tuttavien antamaa tukea jokapäiväisistä toiminnoista selviytymiseksi sai vanhuksista 35 %. Sekä omaisten että tuttavien antama apu oli naisilla yleisempää kuin miehillä.

Nautintoaineet. Kysymykseen vastanneista miehistä ilmoitti tupakoivansa 5 (6 %), naisista 2 (0.5 %). Alkoholia käytti säännöllisesti 4 miestä (5 %) ja 2 naista (0.5 %). Miehistä 40 (45 %) ja naisista 290 (79 %) ilmoitti, ettei käytä lainkaan alkoholia.

POHDINTA

Suomen yli 85-vuotiaista oli vuonna 1977 naisten osuus 73.2 % eikä se väestöennusteiden mukaan tule juurikaan muuttumaan vuoteen 2000 mennessä. Naisten osuus yli 85-vuotiaista tamperelaisista oli 81.9 % ja tarkastukseen osallistuneista 82.4 %, joten naisvaltaisuus tässä ikäryhmässä on erittäin vahva ja vielä korostuu tutkitussa kohortissa.

Erittäin vanhojen osallistumisaktiiviteetti terveystarkastukseen (83 %) vastasi Turun (84 %) ja Göteborgin (84.8 %) tutkimuksia (Ruikka ym. 1966, Rinder ym. 1975). Luvut eivät myöskään paljon poikenneet 40- ja 45-vuotiaiden tamperelaisten naisten osallistumisprosentteista (87.7 ja 88.3) ikäluokkaansa koskeneeseen yleiseen terveystarkastukseen (Vesasto-Aro ym. 1979). Laitospotilaiden suuri osuus kohortista nosti jonkin verran osallistumisprosenttia, olivathan laitospotilaat helpommin tutkijoiden tavoitettavissa. Toisaalta on laitoshoidon ulkopuolella asuvienkin osallistumisprosenttia (80) pidettävä hyvänä.

Sairaalaliiton tutkimuksen mukaan (Vauhkonen ym. 1979) kaikista maamme vanhuksista asui noin 35 % vuonna 1975 edelleen syntymäkunnassaan ja eteläisissä keskussairaalaapiireissä ko. osuus vaihteli 20—35 %:n välillä. Maaseutukunnissa oli syntymäseudullaan asuvien vanhusten määrä selvästi suurempi kuin kaupungeissa. Yli 85-vuotiaista tamperelaisista oli vain 18 % paikkakunnalla syntyneitä ja muuttoliike muualta Pirkanmaalta kaupunkiin on näissä ikäryhmissä ollut merkittävä. Tämä kuvastanee osaltaan Tampereen voimakasta teollistumista ja kasvua 1900-luvulla. Göteborgin 70-vuotiaista oli miehistä 51 % ja naisista 45 % paikkakunnalla syntyneitä (Svanborg 1977).

Yli 85-vuotiaissa tamperelaisissa oli merkillepantavaa naimisissa olevien naisten varsin vähäinen määrä miehiin verrattuna, toi-

saalta naimattomien miesten vähäisyys (3 %) ja naimattomien naisten runsaus (29 %). Turun otoksessa yli 80-vuotiaiden ryhmässä ei ollut naimisissa olevia naisia lainkaan ja naimattomien miesten osuus oli 9 %, naisten 23 % (Ruikka ym. 1966). Verrattaessa naimattomien osuutta vuonna 1892 tai aikaisemmin syntyneiden tamperelaisten ryhmissä vuosina 1950, 1960, 1970 ja 1980 pysyi naimattomien miesten osuus samana, mutta naimattomien naisten osuus lisääntyi selvästi vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä.

Tutkituista joka kolmas kuului ammattitaidottomien työntekijöiden ryhmään. Jakautumisesta sosiaaliryhmiin ammatin perusteella ei voine tässä ikäryhmässä kuitenkaan tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska eletyn elämän muut tekijät saattavat olla monessa suhteessa merkittävämpiä sosiaaliryhmän kannalta.

Paikkakunnalla tarkasteluhetkellä vallitsevat olot ja yhteiskunnan tukipalvelujen tarjonta vaikuttavat vanhusten asuinmuotoon, osaltaan asuinmuoto kuvaa palvelujen tarvetta (Sintonen 1973, Vauhkonen ym. 1979). Göteborgin 70-vuotiaista oli laitoshoidossa vain 3 % (Svanborg 1977), Turussa tutkituista yli 65-vuotiaista 7 %, mutta yli 80-vuotiaista jo 26 % (Ruikka ym. 1966). Pitkäaikaissairaista vanhuksista koko maassa on noin 60 % kotona ja 40 % laitoshoidossa (Sintonen 1978). Tampereen yli 85-vuotiaista oli laitoshoidossa 41 %. Lisäksi yksityisissä vanhainkodeissa, joissa ei ole sairaanhoitohenkilökuntaa ja joissa vanhusten toimintakyvyn tulee olla lähellä kotihoiton tasoa, asui 5 % vanhuksista.

Vuonna 1974 kuluttivat yli 65-vuotiaat turkulaiset alueensa mielisairaaloiden hoitopäivistä 38,8 % (Ruikka 1980). Kliinisiä erikoisaloja verrattaessa oli kyseisen tutkimuksen mukaan psykiatristen hoitopäivien osuus yli 75-vuotiaiden ikäryhmässä toiseksi suurin. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna oli mielisairaalahoidossa olleiden yli 85-vuotiaiden tamperelaisten määrä odottamattoman pieni.

Vanhusten yksinasuminen on selvästi yleisintä suurissa kaupungeissa. Yksinasumisen katsotaan lisääntyvän iän myötä (Karjalainen 1981). Vuonna 1976 asui suurissa kaupungeissa yksin 65—74 vuotiaista 26 % ja yli 75-vuotiaista 56 %. Laitoshoidon ulkopuolella olevista tamperelaisista yli 85-vuotiaista 45 % asui yksin, joten erittäin vanhojen ikäryhmään saavuttaessa ei yksinasuvien osuus enää lisääntynyt. Sukupuolten välinen ero oli Tampereella selvä; miehistä

joka kolmas oli yksinasuva, naisista joka toinen. Miehet asuivat usein aviopuolisonsa kanssa, naiset lapsen tai lapsen perheen kanssa.

Kaupunkien vanhuksista asui vuoden 1976 lopulla 3/4 omistamassaan asunnossa (Karjalainen 1981). Yli 85-vuotiaista tamperelaisista miehistä 3/4 omisti asuntonsa, mutta naisista vain 1/3. Omistusasunnon suoma asumisturva oli siten naisilla selvästi miehiä huonompi.

Yli 85-vuotiaiden tamperelaisten asuntonjen varustetaso vastasi suurten kaupunkien yli 65-vuotiaiden asuntojen varustetasoa (Karjalainen 1981) ja sitä voidaan pitää tyydyttävänä. Joka kymmenes vanhus tosin eli ilman lämmintä vettä ja joka viidenneltä puuttui suihku tai kylpy. Lämpimän veden puuttuminen oli yhtä yleistä Göteborgin 70-vuotiailla (Svanborg 1977). Pelkän puulämmityksen varassa olivat tamperelaiset yli 85-vuotiaat hieman yleisemmin (8 %) kuin suurten kaupunkien yli 65-vuotiaat keskimäärin (5 %) (Karjalainen 1980).

Viestintävälineistä oli erittäin vanhoilla puhelin käytettävissään yhtä yleisesti kuin suomalaisilla vanhuksilla yleensä (Karjalainen 1981). Puhelimen puuttuminen oli yleistä (31 %) verrattuna Göteborgin 70-vuotiaisiin, joilta puhelin puuttui vain 4 %:lta (Svanborg 1977).

Osalla vanhuksista on vierailun tekeminen harvinainen tapahtuma. Liki 60 % ilmoitti käyvänsä vieraisilla harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Vanhusten luona käytiin vieraisilla myös kovin harvoin, 36 %:lla harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Tutkituista tamperelaisvanhuksista selviytyi 16 % kotona ilman säännöllisesti käyvää apua, osa sai apua usealtakin taholta.

Vanhusten kotona asumisen edistäminen nähdään tällä hetkellä vanhustenhuollon päämääränä (Karjalainen 1981). Erittäin vanhojen ikäryhmään kohdistuvia yhteiskunnan tukitoimia suunniteltaessa tulisi erityisesti huomioida naisten suuri määrä ja elinolojen puutteet. Omistusasuntojen, asuinkumppanien, viestintävälineiden ja vierailijoiden luoma turva oli yli 85-vuotiailla tamperelaisilla naisilla vähäisempi kuin miehillä. Puhelimen puuttuminen lähes puolelta yksinasuvista vanhuksista on epäkohta, joka yhteiskunnan tukitoimin olisi mahdollista korjata. Puhelin erilaisine teknisine sovellutuksineen on apuväline, jonka mahdollisuudet suomalaisessa vanhustenhuollossa ovat vielä suurimmaksi osaksi käyttämättä.

SUMMARY

Haavisto, M. and Mattila, K. People over 85 years of age and their living conditions in the town of Tampere. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti • Journal of Social Medicine 1981:18:155-160.

The population over 85 years of age living in Tampere was examined to elucidate the top portion of the age pyramid and their living conditions.

In 1977, there were 674 persons aged over 85 in Tampere. Of these, 279 persons (41 %) were in institutional care, the proportion being 45 (37 %) of the men and 234 (42 %) of the women. 561 persons, 99 men and

462 women, were examined. The percentage of participation was 83. The age median of the subjects examined was 86.6 yr in the male group and 87.4 yr in the female group.

Of the subjects 18 % were born in Tampere. Thirtyfive per cent of the men and 3 % of the women were married, 3 % of the men and 29 % of the women were unmarried. Of those outside institutional care 44 % were living alone. The standard of housing conditions was satisfactory, although 20 % were missing a shower or a bath. One third, women more frequently than men, did not have a telephone. 16 % of the examined managed at home without regular help.

KIRJALLISUUS

Karjalainen P. Ennakkotietoja vanhusten oloista syksyllä 1976. Sosiaali- ja terveysministeriö, tutkimusosasto. Julkaisuja 1977:6.

Karjalainen P. Erityisryhmätutkimus. Osa: Vanhukset. Sosiaali- ja terveysministeriö, tutkimusosasto. Julkaisuja 1979:14.

Karjalainen P. Vanhusten kontaktit, avuntarve ja palvelujen saatavuus. Suomen virallinen tilasto, sosiaalisia erikoistutkimuksia XXXII:62, Helsinki 1980.

Karjalainen P. Vanhusten asumisolot. Suomen virallinen tilasto. Sosiaalisia erikoistutkimuksia XXXII:67, Helsinki 1981.

Koskinen S. Vanhusten sosiaalipalvelujen tarve ja siihen vaikuttavat tekijät Suomessa. Sosiaalipoliittikan lisensiaattitutkielma, Tampereen yliopisto 1976.

Rinder L, Roupe A, Steen B & Svanborg A. Seventy-year-old people in Gothenburg. A population study in an industrialized Swedish city. I: General presentation of the study. Acta Med Scand 1975:198:397-407.

Ruikka I. Eläkeikäiset terveyspalvelujen kuluttajina. Symposiumi: Vanheneminen ja vanhusten huolto, Hyvinkää 1980.

Ruikka I, Sourander L B & Kasanen A. The health of the aged in Turku. Ann Acad Sci Fenn (Med), 1966:suppl 120.

Sintonen H. Vanhusten huoltomuodon valinnasta. Suomen virallinen tilasto, sosiaalisia erikoistutkimuksia XXXII:36, Helsinki 1973.

Sintonen H. Selvitys pitkäaikaissairaiden vanhusten hoidon tilasta. Sosiaali- ja terveysministeriö, tutkimusosasto, julkaisuja 1978:7.

Svanborg A. Seventy-year-old people in Gothenburg. A population study in an industrialized Swedish city. II: General presentation of social and medical conditions. Acta Med Scand 1977:suppl 611:5-37.

Tilastokeskus. Suomen tilastollinen vuosikirja 1967, Helsinki 1968.

Tilastokeskus. Ammattihakemisto. Moniste, Helsinki 1970.

Tilastokeskus. Kunnittainen väestöennuste 1978-2010. Tilastotiedotus VÄ 1978:17, Helsinki 1978.

Vauhkonen O, Kataja M, Linnakko E & Vauramo E. Vanhusväestö sairaanhoitojärjestelmän asiakkaana. Sairaalaliiton julkaisuja 1973:3, Helsinki 1979.

Vesasto-Aro I & Pitkälampi T. Tamperelaisten 40- ja 45-vuotiaiden naisten terveystarkastukset. Tilastollisia tiedonantoja Tampereelta 1979:4:123-130.

WHO. Uses of Epidemiology in Housing Programmes and in Planning Human Settlements. Report of a WHO Expert committee on Housing and Health. Technical Report Series No 544, Geneva 1974.

Matti Haavisto
Tampereen kaupunginsairaala,
Marjatan osastoryhmä
33500 Tampere 50

Kari Mattila
Tampereen yliopisto,
kansanterveystieteen laitos
PL 607
33101 Tampere 10